

A. Fedorova

COMMITMENTS OF UKRAINE UNDER THE EUROPEAN SOCIAL CHARTER (REVISED): LEGAL CONSEQUENCES IN THE CASE OF NON-EXECUTION

The ratification of the European Social Charter by Ukraine led to the need for revising national legislation in accordance with its standards. However, the advisory nature of documents accepted as part of the monitoring mechanism of the Charter does not create stimulus to bring national legislation and practice into conformity with the provisions of the Charter. Therefore, the possible consequences for Ukraine in the case of failure of fulfillment obligations and the impact of Council of Europe institutions on large-scale reform of the national social security system are the actual question for Ukraine.

Keywords: European Social Charter, Council of Europe, social rights, European Committee of social rights.

Матеріал надійшов 12.03.2015

УДК 341.49

Петров Р. А.

ТРАНСПОЗИЦІЯ «ACQUIS» ЄС У ПРАВОВУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ В УГОДІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС ПРО АСОЦІАЦІЮ

У статті здійснено аналіз процесу транспозиції «acquis» ЄС до правової системи України, передбаченого Угодою про асоціацію. Зроблено загальний огляд місця угод про асоціацію в правовій системі ЄС, проаналізовано процес транспозиції «acquis» ЄС до правової системи України в Угоді про асоціацію та можливі наслідки транспозиції «acquis» ЄС на правову систему України.

Встановлення відносин асоціації між ЄС і Україною може значно підвищити ефективність транспозиції і застосування «acquis» ЄС, подальшу інтеграцію України до європейського правового простору.

Ключові слова: транспозиція, Угода про асоціацію, зближення законодавства, acquis ЄС.

Підписання 21 лютого 2005 р. Плану дій (далі – ПД) (англ. *Action Plan*) стало початком нового етапу взаємовідносин між Європейським Союзом (далі – ЄС) і Україною. Цей документ було прийнято в межах реалізації Європейської політики сусідства (далі – ЄПС) щодо країн, що поділяють географічне, економічне і політичне оточення з ЄС. ПД мав на меті посилення інтеграції України в ЄС, зокрема участь у внутрішньому ринку ЄС та участь

у політиках і програмах ЄС. Крім того, ПД передбачав можливість укладення нової посиленої угоди між ЄС і Україною замість наявної, але вже застарілої Угоди про партнерство і співробітництво від 1998 р. (далі – УПС) [1]. У березні 2009 р. термін дії ПД закінчився. Після того, як було прийнято політичне рішення про укладення нової угоди у формі угоди про асоціацію відповідно до статті 217 Договору про ЄС, ПД був замінений на Порядок

денний асоціації (далі – ПДА) (англ. *Association Agenda*) між ЄС і Україною. Межі нової угоди були визначені як угода про асоціацію, яка включатиме посилене політичне та економічне співробітництво між сторонами, створення зони вільної торгівлі без виключень і винятків між ЄС і Україною.

Необхідною передумовою завершення переговорів між ЄС і Україною про нову угоду було приєднання України до Енергетичного Співтовариства (далі – ЕнС). Протокол про приєднання України до ЕнС було підписано 24 вересня 2010 р. і згодом ратифіковано Верховною Радою України 15 грудня 2010 р. [2]. Наслідком приєднання України до ЕнС були зобов'язання імплементувати значний обсяг «секторального *acquis*» ЄС у галузі енергетики, що було своєрідним підготовчим етапом встановлення асоціації між ЄС і Україною.

Складні переговори між ЄС і Україною тривали з 2009 р. та закінчилися парафуванням Угоди про асоціацію між ЄС і Україною (Угода про асоціацію) 30 березня 2012 р. в м. Брюссель. Відмова Віктора Януковича підписувати Угоду про асоціацію між ЄС і Україною на саміті Східного партнерства в м. Вільнюс у грудні 2013 р. викликала масові протести та Революцію Гідності в Україні на початку 2014 р. Угоду про асоціацію між ЄС і Україною було нарешті підписано Президентом України Петром Порошенко 27 червня 2014 р. в м. Брюссель та ратифіковано Верховною Радою України одночасно з Європейським парламентом 16 вересня 2014 р. Відтоді Угода про асоціацію між ЄС і Україною набула юридичної сили та стала частиною правової системи України. За словами Хермана Ван Ромпея, президента Європейської Ради, Угода про асоціацію – «це найпросунутіша угода з країною поза межами співтовариства в історії нашого Союзу» та безпрецедентний документ за обсягом та рівнем деталізації взаємних відносин. Текст Угоди про асоціацію вражає (близько 1000 сторінок, 46 додатків, 3 протоколи і спільна декларація). Цілі Угоди про асоціацію охоплюють: 1) політичну асоціацію; 2) створення поглибленої та всебічної зони вільної торгівлі; 3) участь України в деяких програмах ЄС (освіта і практика, дослідження та інновації); 4) секторальне співробітництво; 5) наближення українського законодавства до стандартів ЄС; 6) співробітництво у сферах правосуддя і внутрішніх справ.

Метою цієї статті є аналіз процесу транспозиції «*acquis*» ЄС до правової системи України, передбаченого Угодою про асоціацію. Перша

частина статті містить загальний огляд місця угод про асоціацію в правовій системі ЄС. У другій частині статті аналізується процес транспозиції «*acquis*» ЄС до правової системи України в Угоді про асоціацію. У висновках аналізуються можливі наслідки транспозиції «*acquis*» ЄС до правової системи України.

Угоди про асоціацію в правовій системі ЄС

Угоди про асоціацію належать до групи зовнішніх угод ЄС, укладених відповідно до «змішаної зовнішньої компетенції» ЄС (тобто разом з усіма державами-членами ЄС), та укладаються відповідно до ст. 217 Договору про функціонування ЄС (далі – ДФЄС), в якій зазначено: «Союз може укладати з однією чи кількома третіми країнами чи міжнародними організаціями угоди про створення асоціації, яка характеризується взаємними правами та обов'язками, спільними діями і особливими процедурами».

Один з основних керівних принципів укладення угод про асоціацію закріплений у рішенні Суду ЄС у справі «*Demirel*», у якій Суд ЄС зазначив, що угода про асоціацію передбачає «формування особливих відносин між країною-не членом, яка зобов'язана, принаймні в певних межах, брати участь у системі [Союзу]» [3]. Таким чином, можна визначити декілька ознак, які стосуються угод про асоціацію, закріплених у праві ЄС: 1) взаємні права та обов'язки; 2) спільні дії та спеціальні процедури; 3) особливі відносини між ЄС та третьою країною; 4) участь третьої країни в системі ЄС. Деякі ознаки угоди про асоціацію роблять такі двосторонні договірні відносини особливо вигідними для третьої країни. Це передбачає: взаємні права та обов'язки, можливість набуття повноправного членства в ЄС. Якщо перша ознака є ключовою для асоціації між ЄС і третьою країною, то друга означає те, що підписання угоди про асоціацію не передбачає автоматичного набуття членства третьою країною в ЄС. Право ЄС регулює порядок становлення відносин асоціації з ЄС та набуття повноправного членства ЄС як два різних процеси, хоча більшість держав-членів ЄС перед набуттям повноправного членства в ЄС уклали угоди про асоціацію з ЄС.

Перше питання: чи Угода про асоціацію між ЄС і Україною схожа на вже наявні угоди між ЄС та країнами, що не мають членства в ЄС? На наш погляд, Угода про асоціацію між ЄС і Україною не матиме аналогів серед уже наявних угод про асоціацію, укладених ЄС з іншими

країнами. Зокрема, Угода про асоціацію оновлює систему спільних інститутів, поглиблює двосторонні відносини в усіх сферах співробітництва, посилює політичну асоціацію та економічну інтеграцію шляхом встановлення взаємних прав і зобов'язань.

Угода про асоціацію між ЄС і Україною посідає місце, відмінне від зовнішніх угод ЄС, і є прототипом нової групи зовнішніх угод ЄС з державами-учасниками ЄПС – угод про асоціацію між ЄС та сусідніми країнами. На нашу думку, цілі майбутніх угод про асоціацію між ЄС та сусідніми країнами не будуть ідентичні, а відрізнятимуться залежно від рівня відносин між ЄС і кожною сусідньою країною та відповідатимуть цілям спільно узгоджених ПД і ПДА.

Транспозиція «acquis» ЄС у правову систему України в Угоді про асоціацію

Далі буде спроба систематизувати елементи «acquis» ЄС, які підлягають транспозиції в правову систему України. Пропонуємо визначити «матеріальні» та «процесуальні» способи транспозиції «acquis» ЄС у правову систему України, які передбачені Угодою про асоціацію. На наш погляд, «матеріальні способи» транспозиції «acquis» ЄС у правові системи третіх країн у зовнішніх відносинах ЄС включають: гомогенність, зближення законодавства, взаємне визнання стандартів і законодавства. «Процесуальні способи» транспозиції «acquis» ЄС у правові системи третіх країн здійснюються через: формальну/неформальну участь у законодавчих процедурах ЄС, обмін інформацією, а також технічне та фінансове сприяння з боку ЄС [5].

Цілі Угоди про асоціацію відображають широкий спектр співробітництва сторін, які передбачають «матеріальні» та «процесуальні» способи транспозиції «acquis» ЄС до правової системи України. До таких цілей співробітництва сторін належать: 1) політичний діалог, поширення європейських і міжнародних демократичних цінностей, верховенства права, прав людини та основних свобод, забезпечення регіональної та глобальної стабільності; 2) соціальний і економічний розвиток, заохочення структурних реформ, спрямованих на побудову функціональної та конкурентної ринкової економіки, обмеження втручання держави в економіку і приватизацію, лібералізацію послуг, зокрема фінансовий сектор, соціальну і гуманітарну політику, фіскальну, монетарну та обмінну політику; 3) участь у деяких програмах ЄС (освіта

і практика, дослідження та інновації); 4) співробітництво в секторах енергетики, транспорту, навколишнього середовища та інформаційного суспільства); 5) створення поглибленої і всебічної зони вільної торгівлі і, як наслідок, відкриття ринку України відповідно до принципів СОТ і зближення зі стандартами внутрішнього ринку ЄС; 6) співробітництво у сферах правосуддя і внутрішніх справ, з питань транскордонного співробітництва, міграції, боротьби з тероризмом, торгівлею людьми, нелегальними наркотиками і зброєю, організованою злочинністю, відмиванням грошей, фінансовими та іншими економічними злочинами.

Процес ефективної імплементації Угоди про асоціацію між ЄС та Україною буде відбуватися зі значними труднощами для України. Наша держава має відповідати спільним демократичним та економічним цінностям ЄС та забезпечити належне функціонування поглибленої та всебічної зони вільної торгівлі. Цього можна досягти тільки шляхом побудови конкурентної ринкової економіки та запровадження міжнародних правових стандартів і стандартів ЄС. Україна нестиме зобов'язання за рішеннями органів з вирішення спорів, створених відповідно до Угоди про асоціацію. З метою заохочення України в досягненні цих далекосяжних цілей Угода про асоціацію містить положення про зближення законодавства (англ. *approximation clause*) і так звані «умовні застереження» (англ. *conditionality clause*). «Умовні застереження» широко використовуються в угодах між ЄС та іншими країнами, зокрема в Угоді про асоціацію. Ці застереження передбачають доступ України до свобод внутрішнього ринку ЄС та надання безвізового режиму за умови успішного просування України на шляху політичних, економічних та правових реформ (наприклад, усунення торговельних бар'єрів та антиконкурентної практики або ефективного функціонування стандартів демократії та ринкової економіки (таких як вільні та справедливі вибори і подолання корупції)). Крім того, «умовні застереження» передбачають проведення регулярного моніторингу здійснення реформ в Україні та дотримання демократичних стандартів українською владою. Положення про зближення законодавства в Угоді про асоціацію не схожі на ідентичні зобов'язання в раніше укладених угодах ЄС про асоціацію. Угода про асоціацію між ЄС та Україною містить не одне положення про зближення законодавства, як це було в раніше укладених угодах ЄС про асоціацію,

а багато положень, які відсилають до 46 додатків. У цих додатках міститься перелік «секторального *acquis*» ЄС, який Україна має імплементувати в національне законодавство та ефективно застосовувати в чітко встановлені терміни. Найбільший обсяг «секторального *acquis*» ЄС стосується лібералізації взаємної торгівлі, сфери конкуренції і права державної допомоги, забезпечення принципу недискримінації та лібералізації українського ринку послуг тощо (захист прав споживачів, податки, технічні стандарти, захист навколишнього середовища) та ін. Незважаючи на те, що в Угоді про асоціацію між ЄС та Україною немає жодних перспектив вступу України до ЄС, Україна взяла на себе юридичні зобов'язання імплементувати «*acquis*» ЄС майже в тому обсязі, як це вимагається від держав-кандидатів на вступ до ЄС.

Угода про асоціацію передбачатиме «процесуальні» способи транспозиції «*acquis*» ЄС до правової системи України. До таких способів належить участь України в програмах ЄС у галузях освіти, культури і наукового співробітництва. Це означає, що Україні може бути запропоновано доступ до деяких програм секторального співробітництва, що фінансуються ЄС (Еразмус Мундус, Сократес) (англ. *Erasmus Mundus, Socrates*), але за умови дотримання Україною європейських цінностей і принципів. Крім того, Угода про асоціацію між ЄС та Україною передбачає надання інформаційної, технічної та фінансової допомоги для забезпечення в Україні успішності програми зближення права, а також більш тісного співробітництва в інших галузях (юстиція, внутрішні справи і транскордонна торгівля). Така допомога буде полягати в наданні інформації українській владі та суспільству щодо «*acquis*» ЄС, інститутів ЄС, організації тренінгів для українських посадових осіб та консультування в ході процесу зближення законодавства. Звісно, надання допомоги з боку ЄС може бути припинено в разі недотримання Україною цінностей і принципів ЄС. Секторальне співробітництво буде зосереджено у сферах взаємного інтересу ЄС та України.

Цілі Угоди про асоціацію між ЄС та Україною визначають структуру і склад спільних інститутів асоціації. Цілі поглибленого політичного діалогу між ЄС і Україною зумовлюють існування трьохпопурної інституційної структури: Рада, Комітет і Парламентський комітет. На жаль, Угода про асоціацію між ЄС та Україною не запроваджує неформальну участь України в процедурі прийняття рішень ЄС. Замість цього Угода про асоціацію між ЄС та Україною пропонує розширений обмін інформацією із законодавством ЄС, яке набрало чинності або обговорюється в законодавчих інститутах ЄС. У відповідь на Україну покладено зобов'язання своєчасно інформувати ЄС про нові закони і нормативно-правові акти, що впливають на асоційовані відносини з ЄС. Спільні інститути наділені правом приймати рішення з обов'язковою юридичною силою, які будуть частиною національного законодавства України. Це надасть спільним інститутам значної переваги для «процесуальної» транспозиції «*acquis*» ЄС в українську правову систему.

Висновки

Транспозиція «*acquis*» ЄС у правову систему України є складним процесом, який відбувається завдяки участі нашої держави в зовнішніх політиках ЄС, укладенню двосторонніх угод та секторальному співробітництву з ЄС. Укладення Угоди про асоціацію з ЄС має значний вплив на процес європеїзації правової системи України. По-перше, успіх європеїзації правової системи України та досягнення цілей Угоди про асоціацію залежить не тільки від транспозиції нормативних актів ЄС, але й від застосування спільних демократичних цінностей, фундаментальних принципів права ЄС і «динамічного *acquis*» судовими та адміністративними органами і громадянами України. По-друге, «матеріальні» і «процесуальні» способи транспозиції «секторального *acquis*» ЄС через Угоду про асоціацію сприяють інтеграції України в окремі секторальні політики ЄС.

Список літератури

1. Угода про партнерство та співробітництво між Європейським Співтовариством і Україною від 14.06.1994 р. № 237/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 46.
2. Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства : Закон України від 15 грудня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 24. – Ст. 170.
3. Справа 12/86, Demirel v. Stadt Schwäbisch Gmünd [1987] ECR 3719.
4. Комюніке Європейської комісії «Стратегічний документ Європейської політики сусідства» (COM(2004) 373 final).
5. Петров Р. А. Транспозиція «*acquis*» Європейського Союзу у правові системи третіх країн : монографія / Р. А. Петров. – К. : Істина, 2012. – 384 с.
6. Petrov R. Exporting the *acquis communautaire* into the legal systems of third countries / R. Petrov // EFA Rev. – 2008. – Vol. 13 (1). – P. 33–52.

R. Petrov

TRANSPOSITION OF THE EU “ACQUIS” INTO LEGAL SYSTEM OF UKRAINE IN THE ASSOCIATION AGREEMENT BETWEEN UKRAINE AND THE EU

This article analyzes the process of transposition of the EU “acquis” into the legal system of Ukraine through the Association Agreement. The article offers a general overview of the place of association agreements in the legal system of the EU. The paper analyzes the process of transposition of the EU “acquis” into the legal system of Ukraine, analyzes the possible effects of the transposition of the EU “acquis” on the legal system of Ukraine. The Association Agreement between the EU and Ukraine will not replicate existing association agreements concluded between the EU and third countries. The EU-Ukraine association agreement enhances the system of common institutions, deepens bilateral relations in all areas of cooperation, strengthens political association and economic integration through the establishment of mutual rights and obligations, and provides “substantive and procedural” means of the transposition of the EU “acquis” into the legal system of Ukraine. The EU-Ukraine association will significantly improve the efficiency of the transposition of the EU “acquis” and encourage further integration of Ukraine into the European legal space.

Keywords: transposition, Association Agreement, approximation, EU acquis.

Матеріал надійшов 10.03.2015

УДК 341.174

Святун О. В.

ПРАВО НА СВОБОДУ МИРНИХ ЗІБРАНЬ У ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У статті висвітлюється правова природа свободи мирних зібрань як однієї з важливих можливостей публічної реалізації права на свободу висловлювань та права на свободу асоціацій. Окремо розглядаються правові шляхи захисту цього права, оскільки декілька разів це питання було предметом розгляду в Суді ЄС, тому що вступало в колізію з принципом свободи руху товарів та осіб у Євросоюзі.

Ключові слова: Європейський Союз, Хартія основних прав ЄС, свобода мирних зібрань, демократичні принципи, права людини, свобода руху товарів, свобода руху осіб.

Права на свободу мирних зібрань та асоціацій належать до найбільш важливих прав людини. Фактично ці права захищають здатність людей збиратися та співпрацювати для спільного добробуту. Вони є рушійною силою для реалізації багатьох інших цивільних, культурних, економічних,

політичних та соціальних прав, що дають людям змогу виражати свої політичні погляди, залучатися до творчих пошуків, релігійних спостережень, створювати та приєднуватися до профспілок, обирати лідерів для представлення своїх інтересів та робити їх підзвітними. У наш час право